

на будното население за просвещение е в ход. В „България“, бр. 62 от 25 май 1860 г., съобщава за забележително културно събитие в Панагюрище. В деня на славянските просветители Кирил и Методий, с пламенна реч на учителя Н. Харитонов, панагюрци тържествено откриват своята първа училищна библиотека, за която почти десет години упорито и грижливо събират книги и ръкописи. В продължение на години пресата отразява това духовно богатство в Панагюрище¹⁴.

Като логическа последица от просветното и културно въздигане на панагюрци е основаването на 27 юли 1865 г. на читалище „Виделина“. В името му основателите съзират „труд, напредък, знание“¹⁵. Подобаващо внимание на българските читалища отделя Марин Дринов, като дава препоръки за тяхното развитие и основни насоки в дейността им, които са отразени в печата¹⁶.

Особено внимание се обръща върху църковната история и миналото на Средновековна България, за да се изтъкне българското право за независима духовна йерархия. Вестниците в Цариград - „Цариградски вестник“, „Време“, „Съветник“, „Македония“, „Право“, „Напредък“, „Век“, „Ден“ са важен фактор в делото за народна пробуда, за която те призовават с пламенни статии, бележки, дописки и съобщения.

Както навсякъде преди Освобождението в селищата с чисто българско население, така и в Панагюрище хората са силно привързани към православната вяра на дедите. В продължение на векове църквата е пазителка на българския дух и на родното четмо и писмо. От печата узнаваме, че населението не се поддава на безропотно преклонение пред авторитета на Цариградския патриарх, зад който се крият опасните за българщината попълзновения на панелинизма. Чрез словото и перото, най-добрите представители на българския народ се борят да запазят „своя род и език“. Особено внимание във възрожденския печат е отделено на църковния въпрос и борбите срещу чуждите пропаганди. На фона на общото църковно национално движение откриваме сведения за проявите му в Панагюрище.

В средата на XIX век е обичайно поклонението на панагюрци в християнските светини - в Зографския и Хилендарския манастир. В Хилендарския манастир по това време е калугер панагюрецът Нарцис (Наркист) със светско име Иван Томов, който проявява големи грижи за родния си град, като изпраща помощи за училищата и църквите от 1858 г.¹⁷.

Символ на икономическото замогване на Панагюрище и Панагюрския край е построяването на църквите - „Св. Въведение Богородично“ и „Св. Георги“. Щедро подпомага с пари строителството и най-богатият панагюрец - Пенчо Хаджилуков. Ревностен пазител на християнските норми, той дава стотици хиляди гроша за пос-